

12.2018

КУЛТЪТ КЪМ
ЛОВНИТЕ
СОКОЛИ

МЕТАМОРФОЗАТА:
ПРОГРАМИРАНА
ПРОМЯНА

ХИПНОТИЧНИЯТ
ЧАР НА
МЕДУЗИТЕ

NATIONAL GEOGRAPHIC

БЪЛГАРИЯ

Голямото
приключение

▶ НА ЛОВ ЗА БИБЛИЯТА

Учени от цял свят
са по нейните следи

„Ако се занимаваш с
антики, все някак ще си
изцапаш ръцете.“

ЕЙТАН КЛАЙН
ИЗРАЕЛСКА СЛУЖБА
ЗА ДРЕВНОСТИТЕ

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

цена 5,25 лв.
цена на пакета 6,95 лв.

3 800218 723411

В СВЕТА НА
ПЛАЩА И
КИНЖАЛА, КЪДЕТО
РЕЛИГИЯТА
СЕ СБЛЪСКВА
С АРХЕОЛОГИЯТА,
УЧЕНИ,
КОЛЕКЦИОНЕРИ
И МОШЕНИЦИ
СЕ СЪРЕВНОВАВАТ
В ТЪРСЕНЕТО НА
СВЕЩЕНИ ТЕКСТОВЕ

Ловци на Библии

Текст: РОБЪРТ ДРЕЙПЪР | Снимки: ПАОЛО ВЕРЦОНЕ

Иллюстрации: ФЕРНАНДО Г. БАПТИСТА и МАТЮ У. КУОСТИК

Консерватор в Израелската служба за древностите подготвя за излагане фрагмент от свитъците от Мъртво море. Гледан тук наобратно, крехкият документ бива поставен между пластове мрежа, които първо биват забодени с карфици, а после съшити по краищата на фрагмента.

Жезгата е безмилостна сред голите хълмове на Юдейската пустиня край брега на Мъртво море.

При все това милостив хлад цари в пещерата, където Рандъл Прайс лежи по корем и се взира в пукнатината, в която едва вчера беше намерил бронзово котле за готвене отпреди 2000 години.

„Бедуини са ограбили пещерата преди може би 40 години – обяснява професор Прайс, американски археолог и изследовател. – За наше щастие не са копали надълбоко. Надяваме се да продължим надолу и да намерим голямото имане.“

Всеки, който е чувал за известните пещери край древното еврейско селище Кумран, знае какво „имане“ има предвид Прайс. През 1947 г. млад бедуински козар надникнал в една съседна пещера и направил едно

В търсене на още свитъци от Мъртво море израелският археолог Орен Гутфелд се взира в пещера, където намерил късчета древен пергамент. „Беше неизписан – казва той, – но следващия път може и да не е.“

от най-големите археологически открития на XX в.: седем навити на руло пергамента, изписани на староеврейски – първият от прочутите Свитъци от Мъртво море. Вероятно членове на сепаратистката Кумранска секта скрили текстовете в пещерата ок. 70 г. сл.Хр. Впоследствие на бял свят се появили още стотици свитъци. Някои датират още от III в. пр.Хр. и са най-древните библейски текстове, откривани някога.

Кумранските пещери се намират в окупирания от Израел Западен бряг и много хора смятат, че според международното право Прайс работи незаконно. Това обаче не е спряло нито него, нито израелския ръководител на разкопките Орен Гутфелд

от Еврейския университет в Йерусалим да продължат с проучванията, които водят началото си от едно по-ранно, също толкова противоречиво начинание.

През 1993 г., след подписването на Договорите от Осло, израелското правителство поставило началото на Операция „Свитък“ – спешни теренни издирвания на всички археологически обекти, които страната щяла да загуби. Археолозите работили бързо и не открили нови свитъци. Но картографирали десетки пещери, които били пострадали при земетресения и може би били пропуснати от бедуинските иманяри. През 2010 г. една от тях, регистрирана като Пещера 53, привлякла вниманието на Прайс, а после и на Гутфелд.

всички в бизнеса с издирване на библейски древности са светци. Под камъка може да се крие не само свитък, но и змия.

С БЛЪСКВАНЕТО С ВЛЕЧУГИ и други опасности било част от пейзажа, из който обикаляли първопроходците на търсенето на свързани с Библията антики през XIX и началото на XX в. Египет бил една от любимите им дестинации – сухият климат там е идеален за запазването на крехките ръкописи. Много от тези пионери извикват в съзнанието епизоди от „Похитителите на изчезналия Кивот“.

Да вземем например германския учен Константин фон Тишендорф, който през 1844 г. осъществил дълго и опасно пътуване през египетската Синайска пустиня до християнския манастир „Св. Екатерина“, където се натъкнал на „най-скъпоценното библейско съкровище, което въобще съществува“. Става дума за кодекс – древен текст, подвързан като книга, а не свитък – от средата на IV в. Днес е известен като Синайския кодекс и е една от двете най-ранни Библии, както и най-старият пълен екземпляр от Новия завет. Според собствения му разказ първоначално Тишендорф забелязал няколко страници от кодекса в кошница със стари пергаменти, които монасите имали намерение да изгорят. Той ги спасил и помолил за разрешение да отнесе целия кодекс в Европа, където да го проучи. Монасите се съгласили да вземе само няколко десетки страници. През 1859 г. Тишендорф се върнал в „Св. Екатерина“, като си бил подsigурил финансовата подкрепа на руския цар, смятан за „защитник и покровител“ на източноправославната църква, към която принадлежи манастирът. След като подписал гаранция, че ще върне кодекса след изработването на точно копие, той го отнесъл на царствения си благодетел

„Евангелистите имат огромно влияние върху пазара. Цената на всичко от времето на Христос е скочила до небето.“

ЛЕНИ УЛФ,
ТЪРГОВЕЦ НА
АНТИКИ

в Санкт Петербург. В крайна сметка монасите „дали“ кодекса на царя, но все още се спори дали са го направили по своя воля или под натиск. Библията останала в Санкт Петербург до 1933 г., когато правителството на Йосиф Сталин я продало на Британския музей. Сред тези, които тръгнали по стъпките на Тишендорф, били и шотландските близначки Агнес Смит Люис и Маргарет Дънлоп Гибсън – самоуки учени, които заедно владеели дузина езици. През 1892 г. юначните сестри презвитерианки прекосили египетската пустиня на камили и пристигнали в „Св. Екатерина“. Получили сведения, че в един тъмен килер са складирани текстове на диалект на арамейския.

Те проучили няколко тома, сред тях и един покрит с мръсотия кодекс, който не бил отварян от десетилетия, може би от векове. Установили, че представлява житие на светица, датирано в 778 г. После Люис се вгледала внимателно и разбрала, че държи палимпсест – частично изтрит и повторно използван ръкопис. Когато започнала да изследва долния текст, тя със смайване установила, че става дума за превод на четирите Евангелия. Датиран приблизително в началото на V в., Синайският сирийски кодекс, както е известен днес, е един от най-древните преписи на Евангелията, откриван някога.

Вместо да се опитат да „заемат“ кодекса – който до ден-днешен се намира в „Св. Екатерина“, сестрите направили снимки на всяка страница. Освен това използвали химичен разтвор за успешен опит да подсилят избледнелия по-ранен текст. Работата им изпреварила с повече от век използването на мултиспектралната визуализация и други технологии. Споменатите забележителни ръкописи били изработени от скъп пергамент или велен. Но огромното мнозинство текстове от първите векове на християнството били написани на папирус.

През 1896 г. начинаещите археолози Бърнард Гренфел и Артър Хънт търсели артефакти в отдавна погребания египетски град Оксиринх, когато се натъкнали на необичайно откритие – древно сметище, запълнено с папируси. През следващото десетилетие двамата натоварили за Оксфорд половин милион документа.

Повечето папируси представляват прозаични ежедневни (Продължава на стр. 59)

Цялата Библия е била преведена на над 670 езика; само Новият завет може да бъде прочетен на още над 1500 езика.

ПЪРВИ РЕД

1) Петокнижие – първите пет книги на Библията – от 1530 г., преведено на английски от Уилям Тиндъл; 2) Часослов и Псалтир от XIV в.; 3) аотирана Библия, издадена през 1481 г. в Страсбург, Франция; 4) *Codex Climaci Rescriptus*, написан на арамеюски през VI в. и след това пренаписан на сирийски в края на IX или началото на X в.

ВТОРИ РЕД

5) Коптски Псалтир от IX в.; 6) латински Нов завет, ок. 1300 г.; 7) украсен с миниатюри латински ръкопис от 1225 г. от колекцията „Морис-Кокрел“; 8) свитък от Тората

ТРЕТИ РЕД

9) „Индианската Библия“ на Елиът, преведена на уампаноагски през 1663 г., е първата пълна Библия, издадена в САЩ; 10) ръкописна и украсена с миниатюри Библия от „Сейнт Джон“, 2011 г.; 11) Севилската Библия на староеврейски, 1468 г.; 12) пергаментов свитък от ашкеназка Тора, края на XIII в.

1

2

5

6

9

10

13

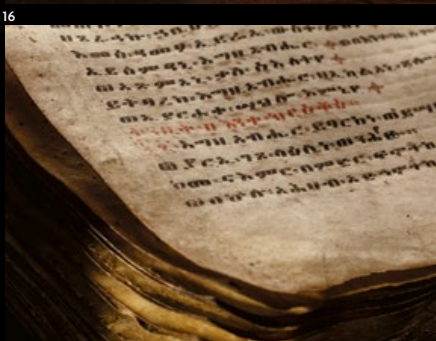
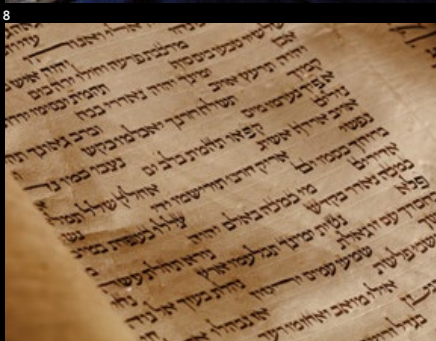
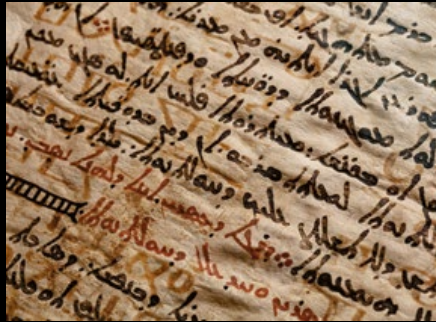
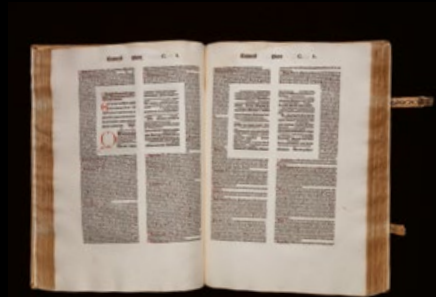
14

17

18

ЧЕТВЪРТИ РЕД

13) Детайл от текста на Гутенберговата Библия, отпечатана през 1455 г.; 14) джобен латински Нов завет, ок. 1300 г.; 15) немски превод на Стария завет, 1560 г.; 16) гръцки Нов завет, края на X или началото на XI в.

ПЕТИ РЕД

17) Гръцки Нов завет от 1519 г., издаден от Еразъм Ротердамски, второ издание; 18) фрагменти от Евангелие от Йоан, IX в.; 19) Плантинова многоезична Библия с текст на староеврейски, гръцки, арамейски и латински от Антверпен, Белгия, ок. 1570 г.; 20) етиопски Псалтир от XVIII или XIX в.

Колекция „Ван Кампен“, изложена в „Преживяване в Светите земи“, Орландо, Флорида: 1, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16; Библейски музей, Вашингтон: 2, 4, 12; Музей и библиотека за ръкописи „Хил“, университет „Сейнт Джон“, Минесота: 3, 5, 6, 14, 17, 18, 19, 20; университет „Сейнт Джон“, Колиджвил, Минесота: 10

(Продължение от стр. 47) документи. Около 10% обаче са литературни произведения, включително откъси от класически автори. Някои от най-вълнуващите открития – например изгубени евангелия, които не намерили място в Новия завет – са хвърлили светлина върху периода на формиране на християнската религия. А повече от век след откриването им все още предстои внимателното проучване на хиляди фрагменти.

АКО ГОВОРИМ ЗА ТРИЛЪР в жанра на плаща и кинжала, свитъците от Мъртво море бият всички други библейски открития. Според една версия на историята бедуинските козари продали седемте пергаментна, които намерили, на двама търговци на древности във Витлеем. Един учен от Йерусалим се сдобил с три от свитъците. Търговец, известен като Кандо, продал останалите свитъци на един сирийски митрополит в Йерусалим, който му платил – както се говори – равностойността на 250 долара. През 1949 г. владиката изнесъл свитъците в САЩ с надеждата да ги продаде на музей или университет. След като не намерил купувачи, на 1 юни 1954 г. той пуснал обява в *Wall Street Journal*. Един израелски археолог уредил свитъците да бъдат купени от израелското правителство срещу 250 000 долара. Понастоящем и седемте оригинални ръкописа се помещават в специално крило на Израелския национален музей в Йерусалим.

Когато новината за свитъците се разчула, през 1949 г. към Кумран се завтекъл екип под ръководството на археолога и доминикански свещеник Ролан дьо Во. До 1956 г. Дьо Во и местните бедуини били намерили още десет „пещери със свитъци“, съдържащи множество ръкописи, някои разпаднали се на хиляди фрагменти. Десетки години били нужни на учените, за да сглобят и преведат разкъсаните пергаменти.

Сто миниатюрни Библии на микрофилм полетели към Луната с астронавта Едгар Мичъл на борда на „Аполо 14“ през 1971 г. „Лунните Библии“ били създадени от Молитвената лига „Аполо“

– служители на НАСА, които се молели за безопасността на астронавтите. По-късно някои били облечени в злато и продадени на колекционери.

БИБЛЕЙСКИ МУЗЕЙ,
ВАШИНГТОН

Най-сетне, в средата на първото десетилетие на XXI в., преводачите приключили с публикуването на по-голямата част от откритията. Свитъците съдържащи правни текстове, разкази за живота на Кумранската секта и части от 230 библейски ръкописа. Учените с радост научили, че сред тях имало и почти пълен препис на Книгата на пророк Исаия. Съдържанието ѝ било на практика идентично с друг препис на Исаия от почти хиляда години по-късно. Големият свитък на Исаия щял да се превърне в Аргумент №1 за изследователите, които защитават Библията от обвинения, че текстът ѝ е бил опорочен от писари, които вкарвали множество грешки и целенасочени промени.

ВИСТОРИЯТА НА ТЪРСЕНЕТО на библейски древности има не само заровени съкровища, но и „зелен хайвер“. Докато археолозите започвали да проучват кумранските пещери, други бедуини продължили да организират свои собствени разкопки и да продават находките си на Кандо. Най-голямата му покупка била близо осемметровият Храмов свитък – най-дългият от ръкописите от Мъртво море. През 1967 г., по време на Шестдневната война, служители на израелското разузнаване иззели Храмовия свитък от дома на Кандо с твърдението, че е държавна собственост. Твърди се, че след инцидента Кандо започнал тайно да прехвърля останалите фрагменти от свитъци при свои роднини в Ливан и оттам в банков сейф в Швейцария.

През 2009 г. Стив Грийн започнал да изкупува редки Библии и артефакти, като в крайна сметка се сдобил с ок. 40 000 предмета. Това пазаруване неизбежно го отвело до прага на Кандо. (След смъртта на Кандо през 1993 г. неговият син Уилям поел бизнеса на баща си.)

„Стив Грийн идва при мен много пъти – казва ми Уилям Кандо в магазина си в Йерусалим. – Той е почтен човек, добър християнин. Предложи ми 40 млн. долара за моя фрагмент от „Битие“. Отказах му. Някои хора твърдят, че е безценен.“ Грийн направи изявление, че Кандо е определил цената от 40 млн. долара и той е предпочел да се откаже. Вместо това закупил по-достъпни като цена фрагменти от свитъци. „Ето, можете да видите“ – казва Кандо и

Уолъс, който се надява да използва софтуер за оптично разпознаване на символи (OCR) за цифровизиране на всеки един гръцки Нов завет. „В момента един учен би имал нужда от 400 години, за да прочете и сравни всички известни документи – казва той. – Според нас с OCR ще можем да го направим за 10 години.“

ПРОСТЕНО Е В ТОЗИ МОМЕНТ да повдигнете неудобния въпрос: А защо е важно всичко това? За какво е целият този шум относно стари Библии и още по-стари късчета египетски папирус? За хора като Уолъс отговорът се свежда до следното: дали тяхната вяра се основава на факти или на измислици?

„Когато посетителите в нашия музей видят древен текст – казва Грийн, – те имат пред себе си доказателство, че това, в което вярват, не е просто купчина приказки.“

Само че колко добри са доказателствата? Да приемем за момент, че Бог от Библията наистина съществува и че някак си е проговорил на авторите на древните библейски документи – дали сега разполагаме с това, което те са написали някога? В крайна сметка не е открито нито едно от техните оригинални писания, които учените наричат автографи. Думите им са се съхранили единствено защото безброй пъти са преписвани на ръка преди изобретяването на печатната преса.

В книгата си „Иисус погрешно цитиран: история за това кой променил Библията и защо“ (*Misquoting Jesus: The Story Behind Who Changed the Bible and Why*) авторът Барт Ърман твърди, че „фактите“, които съвременните Библии предлагат за Христос, се основават на многовековни преписи, всеки от които твърди различни неща, така че трудно можем да разберем какво се казва в оригиналните текстове. На кафе край Университета на Северна Каролина в Чапъл Хил, където преподава история на религиите, Ърман цитира поредица пасажи от Светото писание, към които се отнася с научен скептицизъм. Последните 12 стиха от Евангелието от Марко – казва той – вероятно са били пришити много години по-късно, както и началото на Евангелието от Лука, което предвещава раждането на Иисус във Витлеем.

Много от твърденията на Ърман подлежат на дебат (в буквалния смисъл: двамата с Уолъс са се изправяли един срещу друг в

три публични дебата), но някои учени са съгласни, че християнските писари нарочно са изопачавали определени пасажи с течение на времето. Въпросът е в каква степен.

„В общи линии подкрепям казаното от Ърман по въпроса – казва оксфордският учен Питър Хед, който изучава гръцки новозаветни ръкописи. – Само че ръкописите навеждат на мисълта за контролирана променливост. Появяват се варианти, но горе-долу можеш да разбереш кога и защо. Разбира се, нямаме достатъчно данни за по-ранния период. Това е проблемът.“

„По-ранният период“ на Хед започва със зараждането на християнството през I в. сл.Хр. и завършва в началото на IV в. И макар да е вярно, че са открити над 5500 гръцки новозаветни ръкописи, близо 95% от тези преписи се датират между IX и XVI в. Едва около 125 датират от II–III в. и няма нито един от I в.

Тези числа не смущават Уолъс. „Барт обича да изтъква, че не разполагаме с автографи, само с преписи – казва Уолъс. – Фактът е обаче, че не разполагаме с оригинала и на нито едно гръко-римско произведение, с изключение може би на един фрагмент от класически автор.“

Уолъс твърди, че – тъй като разполагат с такова изобилие от текстове, които да изследват и сравняват – учените са успели да разпознаят грешките и до голяма степен да възстановят оригиналния текст.

Въпреки това липсата на християнски текстове от I в. сякаш е точка в полза на Ърман – точка, която Уолъс иска да премахне. Може би твърде много иска.

ПО ВРЕМЕ НА ДЕБАТ с Ърман през февруари 2012 г. Уолъс хвърлил бомба. Наскоро бил открит фрагмент от Евангелието от Марко, който авторитетите датирали в края на I в. – с над век по-рано от най-стария известен текст от това евангелие. Това би бил единственият новозаветен документ от I в., както и най-ранният запазен християнски текст. Тексаският богослов обявил, че вероятно през 2013 г. ще се появи изследване върху древния ръкопис.

Разкритието на Уолъс докарало до сърцебиене търсачите на библейски древности. Кой бил открил ръкописа на Марко? Къде

ВЛАСТЕЛИНИТЕ

ХОРАТА ОТ ВЕКОВЕ ИЗГРАЖДАТ УНИКАЛНА ВРЪЗКА СЪС
СОКОЛИТЕ. СЕГА ЕДИН ШЕЙХ И НЕГОВИЯТ СОКОЛАР
ОБУЧАВАТ ПТИЦИТЕ ПО НАЧИН, КОЙТО МОЖЕ
ДА СЛУЖИ КАТО МОДЕЛ ЗА ОПАЗВАНЕТО ИМ

НА НЕБЕТО

инята светлина на зазоряване разкрива сенчестите контури на пустинята Руб-ал-Хали, докато шейх Бути бин Мактум бин Джума ал Мактум и синът му коленичат за молитва. Каdifеният пясък е хладен. Наблизо силуетите на 12 ниски колони бележат подножието на дюна, на върха на която един мъж поставя сгъваема масичка, за да поднесе чай. На хоризонта може да се види блясъкът на небостъргачите в Дубай – място, превърнато от малко затънтено селище в свръхмодерен пристанищен град от вуйчото на шейха – шейх Рашид бин Саид ал Мактум.

ПРЕХОДНА СНИМКА

Женски ловен сокол пази малките си в гнездото им с изглед към монголските равнини. Твърдо се, че Чингис хан е имал стотици от тези птици за лов. Днес ловните соколи се смятат за застрашени поради забубата на местообитания и незаконната търговия с диви животни.

ВДЯСНО

Шейх Бути бин Мактум бин Джума ал Мактум, старши член на дубайската кралска фамилия, позира с част от любимите си соколи. Шейхът е подпомогнал въвеждането на важни промени в соколарството в Близкия изток, избягвайки дивите птици и предпочитайки отгледаните от него.

Там шейх Бути го очакват купища ангажименти и задължения. Но всичко това сега е много далеч. Тук, сред тихия пейзаж на древните му бедуински предци, шейхът намира спокойствие със соколите си.

Октомври е и соколарите в Обединените арабски емирства (ОАЕ) са заети да обучават птиците си за лов и за настъпващия състезателен сезон. Всеки ден шейх Бути, синът му Мактум и свитата им стават в 4 ч сутринта и шофират повече от час навътре в пустинята, за да обучават птиците, преди да е настъпила палещата жегата през деня.

Докато небето просветлява, виждам, че 12-те колони всъщност са соколи с качулки върху кацалки, тихо очакващи ежедневната си тренировка. Има соколи скитници с шоколадово-сметанова окраска, бели петнисти северни соколи, тъмнокафяви ловни соколи и кръстоски между различни видове. Заедно групата съдържа родословия, които идват от Европа, Азия и дивите арктически области. Тези птици са само няколко от стотиците, които шейхът притежава и които вероятно са една от най-изключителните колекции от соколи, събирани някога.

Пани, един от помощниците на шейха, ми подава чаша чай и се различава да приготвя примамката за първия сокол. „Добро утро, Хауърд“ – виква шейхът на високия гологлав мъж с очила до мен. Хауърд Уолър, на 57 години, е неговият развъдчик на соколи, приятел и довереник. Гласът на шейха е ведър и ентузиазизиран и двамата мъже незабавно потъват във вдъхновен, оживен разговор относно соколската езотерика.

Обсъждат птиците, подредени пред тях, както и други в няколкото волиери на шейха. Коментират предимствата на менюто от пъдпъдъци и гълъби, правилния начин да се изгради мускулна

скитник, качва се в една тойота 4x4 и го откарва на няколкостотин метра по-нататък. Шейх Бути държи нещо подобно на въдица с въже, вързано за върха ѝ, и крило от пѣдпѣдѣк, вързано в края на въжето. Той започва да размахва прѣга, правейки широки, стремителни дѣги с пляскащото крило.

В далечината Мактум смѣква кожената качулка от главата на сокола и го пуска. Птицата размахва големите си силни криле, издига се в прозрачния въздух, моментално съзира примамката и полита към нея, а главата ѝ следи дѣгите на размахващото се крило. Шейх Бути извиква: „Ха!“ Соколът бързо набира височина, прави остър вираж и се стрелва надолу към примамката, но в последната секунда шейхът я дръпва встрани. „Ха!“ – извиква шейхът. Соколът криволичи неловко, докато се пренасочва. Прелита над нас и чувам мекото свистене на крилете му, докато загребват въздуха. Очите му – неговото зрение е осем пъти по-остро от човешкото – са фиксирани като лазерни мерници върху примамката. Той набира височина и се стрелва надолу. Шейхът отново издърпва примамката в последната секунда.

Накрая, на третия опит, шейх Бути позволява на птицата да хване крилото и да го свали на ситния като пудра пясък. Пани бързо подменя примамката с пѣдпѣдѣчи гърди и соколът започва да къса прясното месо. Шейхът дава подробни инструкции точно колко да хранят птицата. Твърде много – и соколът скитник ще стане дебел и бавен; твърде малко – и няма да натрупа мускулна маса.

„Това е млад мъжки – казва Хауърд. – Все още се учи да ловува. Най-важното е да не му позволяваме да се отчае. Трябва да направим така, че да му позволим да хване примамката, преди да се откаже.“

Шейхът и синът му провеждат тренировка с всички соколи. По-възрастните птици карат младите мъжки да изглеждат като аматьори в сравнение с тях. Мактум ги откарва по-навътре в пустинята и пуска някои от повече от километър разстояние. Те се издигат без усилия, сякаш неподвластни на гравитацията. Траекторията на полета им е много по-ефективна и стратегическа, а крилете им се изправят, разперват, загребват въздуха, за да се обърнат и да се стрелнат надолу в преследване на мятащата се примамка.

Подобно на пилоти на изстребители, някои налитат с изгриващото слънце зад гърба си, използвайки блясъка му, за да заслепи „плячката“. Други едва се вдигат над земята, налитайки иззад паркираните тойоти, като ги използват, за да блокират полезрението на плячката, преди финалния устрем.

Делуа, сив северен сокол, дори използва Брент като прикритие. Приведен на колена в пясъка, Брент снима шейх Бути, когато соколът се стрелва над рамото му и върхът на крилото докосва косата му, докато соколът напада примамката.

Това е нагледен пример защо соколите са толкова смъртоносни ловци. В дивата природа северният сокол може да развие скорост над 95 км/ч, ако лети право напред. Пикиращ сокол скитник може да надвиши 385 км/ч, което го прави най-бързото същество на планетата. При такива скорости дори птица, тежаща един-два килограма, може да нанесе мощен удар.

„Като перната светкавица“ – казва Хауърд.

ОТБЕЛЯЗВАМЕ ГОДИНАТА НА ПТИЦИТЕ

National Geographic си партнира с Националното Огюбно общество, *BirdLife International* и Лабораторията по орнитология към университета „Корнел“, за да отбележим стогодишнината от Закона за мигриращите птици.

С ВИСОКА
СКОРОСТ
СЕВЕРЕН
СОКОЛ,
ТЕЖАЩ САМО
ЕДИН-ДВА
КИЛОГРАМА,
МОЖЕ ДА
НАНЕСЕ
ЖЕСТОК
УДАР. „КАТО
ПЕРНАТА
СВЕТКАВИЦА“
– КАЗВА
СОКОЛАРЯТ
ХАУЪРД
УОЛЪР.

пътуват зад граница, за да ловуват хубари в Централна Азия и Северна Африка.

После, в началото на ХХI в., принцът престолонаследник шейх Хамдан бин Мохамед бин Рашид ал Мактум въвел състезанията със соколи като начин соколарството да се направи достъпно за средностатистическите жители на Емирствата. Засича се времето, за което птиците преследват примамка на определено разстояние. Сезонът, който трае от декември до януари, завършва с връчването на Президентската купа – състезание, при което над 2000 сокола си съперничат за награден фонд от близо 7 млн. долара.

Ефектът от състезанията е видим из цял Дубай, където отглеждането на соколи се е увеличило неимоверно. Кацалки могат да се видят в хотелски фойета и офис сгради из целия град. Соколарите носят болните птици в болница за соколи и пазаруват за нуждите им в мол, посветен на този спорт.

Един следобед с Хауърд посещаваме мола за соколи. Тълпи от клиенти, много от които носят закачулени птици върху покритите си с ръкавици ръце, разглеждат предложенията на търговците, които продават всичко – от храна за соколи (замразени гълъби и пъдпъдъци) и витамини за соколи до малки предаватели за проследяване на изгубени птици и ръчно боядисани кожени качулки от Испания и Мароко. Има дори магазин, специализиран в радиоуправляеми самолетни модели, оцветени така, че да приличат на хубари, за да могат младите соколи да се учат да ги преследват.

Молът има и собствена клиника за соколи, където срещам младеж в традиционен дълъг бял дишдаш със сокол скитник на ръката му, а двамата му малки синове вървят след него. „Соколът болен ли е?“ – питам го. „Не, вода го на преглед“ – казва мъжът. „Ще се състезава“ – казва едно от момчетата. „Ще победи!“ – казва брат му. Мъжът се усмихва гордо.

Двамата с Хауърд отиваме в отдел на мола, където дилъри продават живи соколи, и Хауърд върви бавно между кацалките, оглеждайки закачулените птици. Има соколи скитници и ловни соколи – традиционните фаворити на саудитските соколари, както и няколко дребни керкенеза – птици за начинаещи. Той пита собствениците откъде са птиците и всеки от продавачите показва документи с официални печати, където е записана страната, от която произхождат птиците.

Хауърд кимва одобрително. „Сега е много по-добре“ – казва той. Гали гръдните пера на соколите и проверява краката им. „Тези птици изглеждат доста здрави, не са твърде стресирани. Преди виждах много птици в лоша форма, донесени нелегално от Пакистан или от Русия през Сирия – казва той. – Но правителството се намеси. Сега всяка птица, която влиза или излиза от ОАЕ, трябва да има собствен паспорт.“

Въпреки усилията на ОАЕ контрабандата на соколи си остава проблем в много части на света. Природозащитниците докладват, че ловните соколи и соколите скитници се залавят при миграцията им през Пакистан и се доставят на богати купувачи в Близкия изток. Северни соколи от арктическите региони на Русия също се ловуват незаконно. От тези видове само ловният сокол в момента е посочен като застрашен въпреки сведенията, че някои популации на северни соколи изглежда намаляват в част от дивите си

ДУБАЙ МОЖЕ
ДА СЕ ПОХВА-
ЛИ С ЦЯЛ
МОЛ, ПОСВЕ-
ТЕН НА НУЖ-
ДИТЕ НА
ЛОВУВАНЕТО
И СЪСТЕЗА-
НИЯТА СЪС
СОКОЛИ.

След обучението в пустинята соколите биват връзвани на кацалки, за да ги откарат обратно до Дубай. Зрението на птиците е толкова остро, че дори леки движения или промени в светлината могат да ги стреснат. Закачулването – техника, прилагана от древните араби – ги държи спокойни.

СЛЕДВАЩА СНИМКА

Рашид, син на шейх Бутти, привързва сокол за кацалка в лагер близо до Абу Даби. Векове наред арабските соколари са ловували хубари – едри и вкусни птици. Соколариите могат да преследват само отгледани в плен хубари в ОАЕ или да ги ловуват в дивата природа на места като Узбекистан и Мароко. ОАЕ финансира мащабна програма за възвъждане, за да възстанови вида.

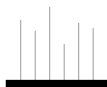

ПЛАШЕЩИ, МЕКИ, БЕЗМОЗЪЧНИ, ХИПНОТИЧНИ

Защо медузите
са толкова
хипнотизиращи?

Те всъщност не
са риби. Могат
да правят копия
на самите себе
си. А някои са
способни да се
подмладяват.

ТЕКСТ: **ЕЛИЗАБЕТ КОЛБЪРТ**

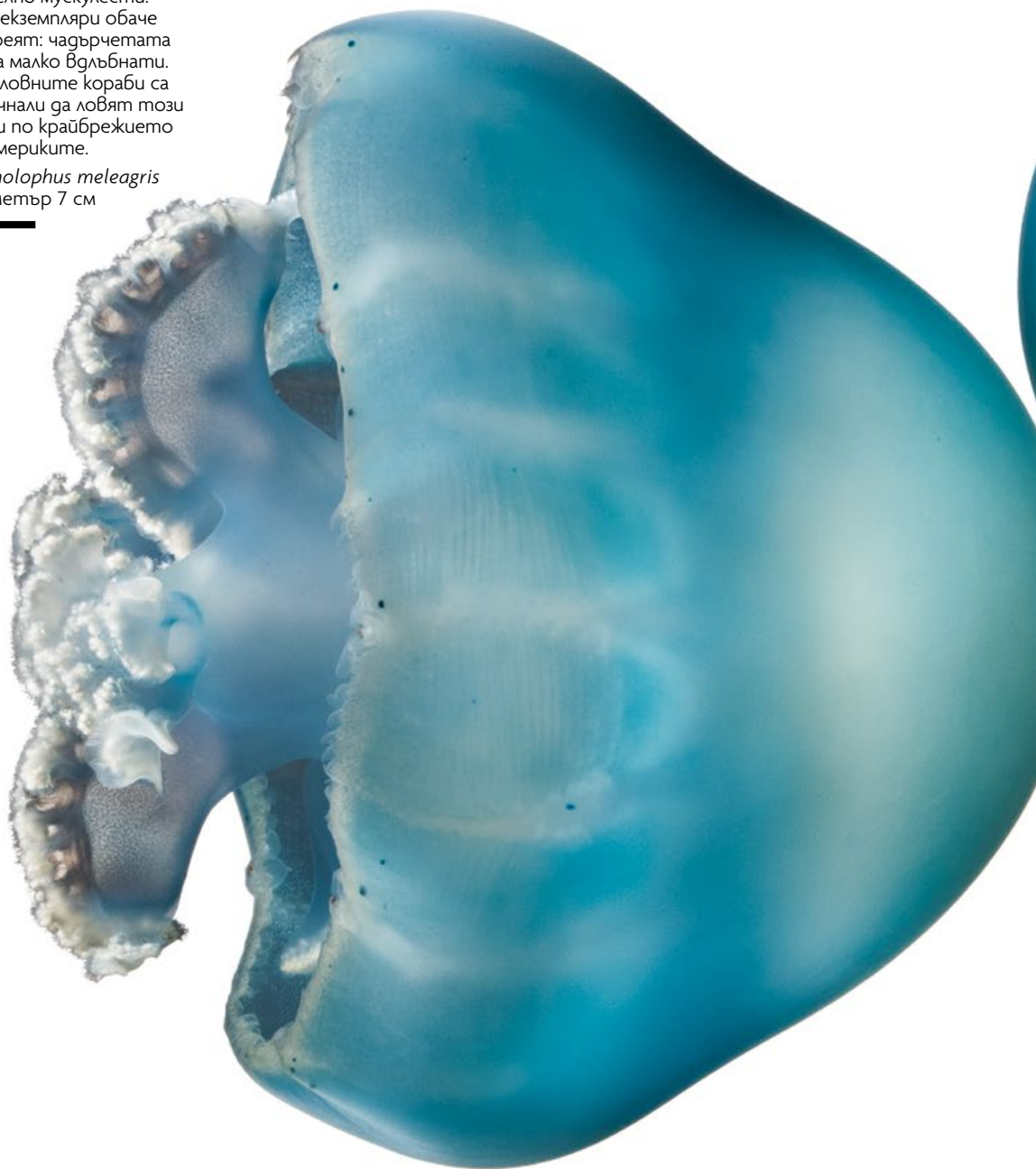
СНИМКИ: **ДЕЙВИД ЛИЙТШУАГЪР**

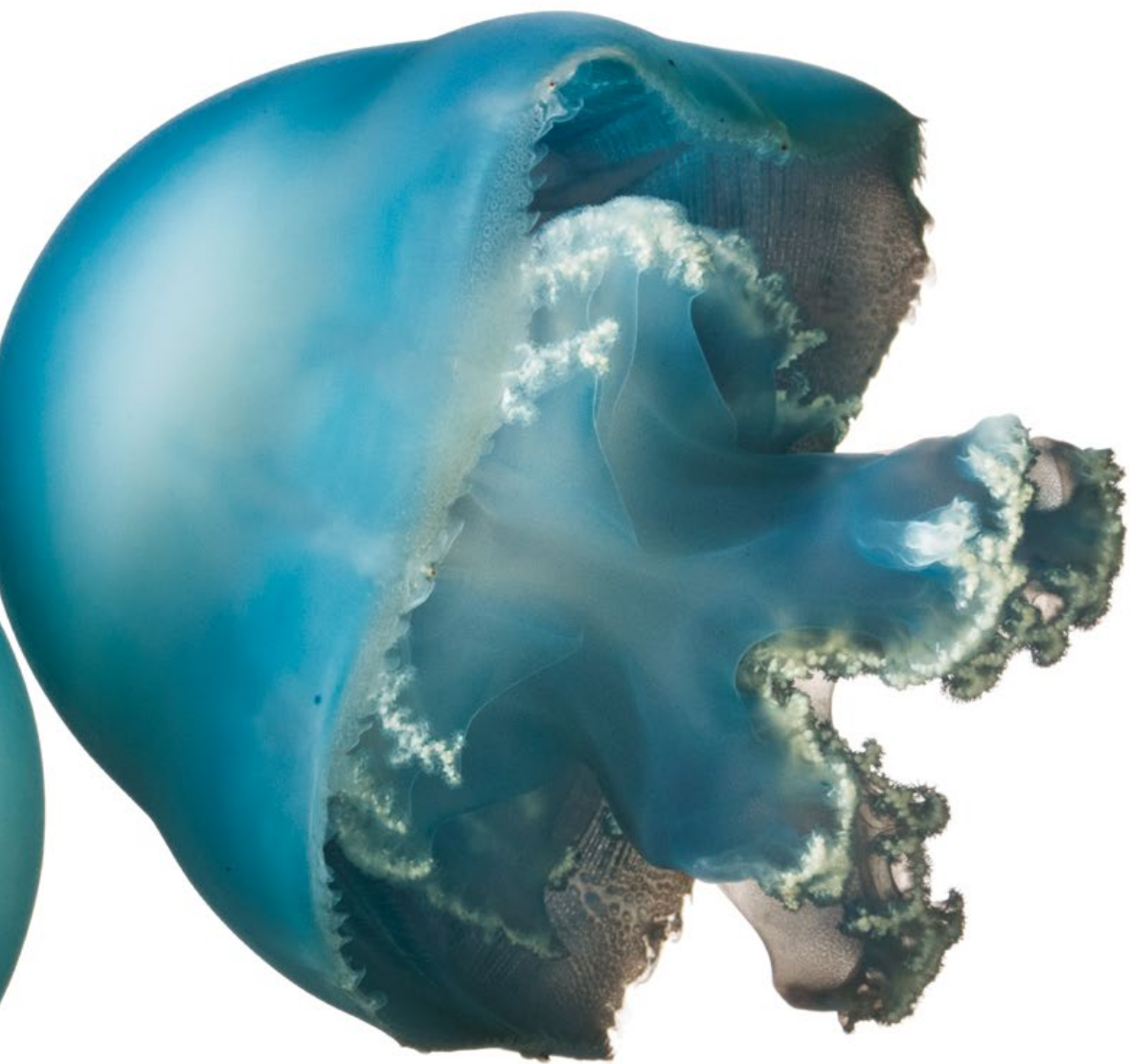

Хората ядат медузи от вида ***Stomolophus meleagris*** предимно в Азия, в ястия като „салата от медузи“. Заstraшените кожести костенурки също ги поглъщат. Подобно на други медузи, *Stomolophus meleagris* плуват, като свиват чадърчетата си, които в техния случай са сравнително мускулести. Тези екземпляри обаче стареят: чадърчетата им са малко вдлъбнати. Риболовните кораби са започнали да ловят този вид и по крайбрежието на Америките.

Stomolophus meleagris
диаметър 7 см

Ушатите медузи, които се срещат в плитките заливи по цял свят, приличат на малки, не съвсем приятелски настроени призрачета.

Имат прозрачни чадърчета, поръбени с бледи пипала, и докато плуват, пулсирайки, изглежда сякаш самата вода е оживяла. Когато в Националния аквариум в Балтимор поканят посетителите да докоснат ушати медузи, първата им реакция обикновено е страх. Щом ги уверят, че медузите няма да им навредят, посетителите навиват ръкави и колебливо посягат към аквариума.

„Мекички са!“ – чувам едно момче да пиши.

„Страхотни са!“ – възкликва момиченце.

„Според мен са направо хипнотични – казва ми Джени Джансън, помощник-кураторката, която ръководи грижите за аквариумните медузи. – Нямам мозък и въпреки това оцеляват – и процъфтяват – поколение след поколение.“

Плашещи, меки, студени, безмозъчни, хипнотични – медузите са всичко това и много повече. В анатомично отношение те са сравнително просто устроени животни; нямат не само мозък, но също така кръв и кости и притежават само рудиментарни сетива. Медузите не са риби, всъщност не са и каквото и да било друго.

Много от съществата, събрани под названието медузи, са също толкова роднини помежду си, колкото са морското конче и конят. Те не само принадлежат към коренно различни разклонения на животинското родословно дърво, но и живеят в различни местообитания; някои харесват океанската повърхност, други – дълбините, а няколко предпочитат и сладките води. Обединява ги това, че са се съсредоточили върху сравнително успешната стратегия да плуват свободно през целия си живот: телата им са желеподобни.

ПРЕДВИД РАЗЛИЧНАТА ИМ еволюционна история не е изненадващо, че медузите демонстрират фантастично разнообразие от форми, размери и поведение. Що се отнася до възпроизводството, те са едни от най-приспособимите същества на планетата. Медузите могат да се размножават както полово, така и безполово; в зависимост от вида те

могат да се копират, като се разделят на две или като „снесят“ малки пашкули от клетки, или като отделят подобни на снежинки клонинги в процес, наречен стробилация. А най-удивителното от всичко е, че някои медузи изглежда са в състояние да се завръщат и от отвъдното.

Т.нар. безсмъртна медуза прилича на мъничък напръстник с ресни и живее в Средиземно море и край Япония. Представителите на вида могат да обръщат процеса на стареене така, че вместо да умрат, те се връщат към младостта. После младият екземпляр започва жизнения цикъл на медузата отново. Учените наричат този почти чудодееен процес трансдиференциация.

Ушатите медузи и техните братовчеди, сред които са лъвските гриви и морските коприви, са известни като същински

По цял свят се ловят над 750 000 т медузи годишно за човешка консумация. Медузи като тази, от рода **Rhopilema**, съставляват близо една трета от цялото количество. Яките пипала са осяяни с нематоцисти – клетки, които изстрелват спирални бодливи тръбички с отрова към жертвите (например рибари). Но консумирането им сушени или готвени е безопасно.

Rhopilema sp.
диаметър 5 см

ПРЕДХОДНА СНИМКА

Чагрчетата на **ушатите медузи**, които се срещат по цял свят, са прозрачни и неземни като луни. Подобните на косъмчета власинки по ръба им загребват храна – предимно планктон – към устата им. Цветът на медузите се променя в зависимост от храната им.

Aurelia sp.
Най-голямата на снимката е с диаметър 17 см.

